מחשבת קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

עבודה זרה יז

עניין: מעשה דרבי אלעזר בן דורדיא

מהר"ל חידושי אגדות

כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים. נאמר על המינות, שאין בעל חטא זה שב בתשובה, ואם שב בתשובה הוא מת כדאיתא התם. וכן מי שהוא אדוק לגמרי בעבירה שהוא ערוה לא ישוב, ואם שב הוא מת, כמו שהגיע לר"א בן דורדיא שהוא מת מכח תשובה כמו שיתבאר. והטעם ידוע לנבונים ולחכמים, בחטא הזה המיוחד, דהיינו המינות וחטא עריות, מפני שהמינות דבק בו ביצרא דע"ז לגמרי כמו שידוע לחכמים, ונחשב כאלו [הוא] איש אחר, עד שאי אפשר לשוב ולהיות חוזר אל מקומו: הראשון, והדבר הזה מבואר ליודעי בינה, וערוה דבק ביצרא דעבירה, וכאשר דבק באלו שניהם מתדבק בהם לגמרי. ואין התשובה רק אם נשאר דבר אצלו עד שאינו נפרש לגמרי מן הש"י וכך מורה שם תשובה, כי השורש שהוא שב, השי"ן מורה כי (אם) [לא] הגיע אל האחרית, כי התי"ו היא אחרונה, וכמו שאמרו (אבות פ"ב) שוב יום אחד לפני מיתתך, ולאחר מיתה אין תשובה מועלת, ויהיה שב מן התי"ו שהיא קודם למיתה עד ב' וכל זה בכלל תשובה, אבל מ"מ צריך שיהיה נשאר בו דבר אחד שהוא האלף. אבל אם פירש לגמרי כמו מינות וע"ז, ובזה הוסר מן הש"י ולא נשאר בו אף הדבר שהוא התחלה כמו האלף, ובזה הוסר לגמרי ואין תשובה לזה. ואלו שנים הם כנגד שני יצרים דהיינו יצרא דערוה ויצרא דע"ז, שע"י מינות דבק לגמרי בע"ז ונמסר ליצרא דע"ז, וע"י ערוה דבק לגמרי ביצרא דערוה ונמסר ליצרא דערוה ואי אפשר לצאת משם בחייו אלא אם נסתלק מן עולם הזה ועוד יתבאר.

(שם). כל באיה לא ישיבון ולא ישיגו אורחות חיים ומאחר שלא שבו מהיכן ישיגו הכי קאמר ואם ישיבו לא ישיגו וגו' למימרא דכל דפריש מאפיקורסות מיית וכו' ומעבירה וכו' אמרו עליו על רבי אלעזר בן דרדיא שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה וכו' אמרה וכו' אלעזר בן דרויא אין מקבלין אותו בתשובה הלך וישב וכו' הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו.

יערות דבש

דעת ר"א בן דורדיא, ואמר הרים וגבעות יבקשו עלי רחמים, הרצון כי אתם הגורמים לחטאי, ולכך עליכם לבקש עלי רחמים, והשיבו כי טועה הוא, כי אין בכחם לעורר אדם לבטל דברי ה', ואדרבה דבר ה' יקום והמה יחלופו, דכתיב (ישעי' נ"ד, ט) כי ההרים ימושו, והיינו כדאמרינן במדרש, כי כל מקום שחטאו ישראל יהיה הקב"ה לעתיד לבא מחליף ומעביר, כדי שלא יהיה בושה לישראל [ילקו"ש ריש האזינו], וזהו לאות כי אינם כדאים להחטיא ולהעביר לאדם על דעת רצון קונו בעל כורחו, כי מה המה נגד דבר ה'.

ואח"כ חשב, כי החטא הוא בסבת שפעת שמים וארץ, שהמה דברים הפוכים ומתנגדים זה בכה זה בכה, וכבר גזרו הטבעים, כאשר יהיו פועלים דברים בלתי שוים, אף המה יולידו דבר בלתי נאות, כי דברים בלתי מסכימים, יולידו דבר בלתי מקובל להטוב, ולכך שמים וארץ שהמה פועלים באדם בלתי מסכים לפעולתם השונה, זה רוחני בתכלית, וזה טבעי חומרי בתכלית, ולכך הנולד בלתי טוב ויפה אל הבריאה, ותלה בהם החטא והמרי כאילו כרוך בתולדתו, וכו'. ולכך האדם בעל בחירה מה' בתולדתו, ואין דבר בעולם שיכול לעצור לו לעשות הטוב והרע, כי כך גזר מחכמת הבורא, לתת לאדם הבחירה מאין מעכב בשום דבר מן יצוריו, הן גדולים הן קטנים, ולא ישען אדם בדבר שקר לומר כי המה בעוכריו, כי הוא לבדו גבר בעצמו לילך בדרך אשר יבחר, אם בדרך טוב, או רע לא ימאס, כי ה' נתן לפניו ב' דרכים, ואין שום דבר מעכב ומכריח כלל, ולזאת הכיר שאין הדבר תלוי אלא בו, והוא המורד במצות ה' מבלי טעם ומכריח, ולכך שם ראשו בין ברכיו ובכה עד שיצאה נשמתו, ויצאה בת קול שהוא מוכן ומזומן לחיי עוה"ב:

ויש להבין למה מת תיכף. וצ"ל הן בקדושיו לא יאמין, כי חשב אולי כאשר יחיה, ח"ו יחזור לסורו כי יצרו רע, והקב"ה חפץ בטובת ברואיו, ולכך מת תיכף בעודנו בתשובה שלמה לפני המקום, ולכך יש קונה עולמו בשעה אחת, כאשר הקב"ה רואה אם יחיה לא יעשה טוב, ויש קונה עולמו בזמן ארוך, כאשר רואה הקב"ה אם יתמיד יוסיף בתורה ובתשובה ויראה ומעשים טובים, ולכך בכה רבי, כי ראה שאין לבטוח בעצמו, שאם היום

עין אליהו

לבקש ע"ע למה לא יבקשו גם עליו. ונ"ל משום דכלל זה בידינו הוא כי הכל הולך אחר המקור ואם המקור אינו מתבטל ג"כ הדבר היוצא ממנו אין מתבטל, אבל אם המקור יתבטל גם מה שיוצא ממנו יתבטל. והנה באמת יכול אדם להשיב הן אני קרוץ מחומר ולכן אנכי חוטא, ובאמת אם החומר לא היה יכול להתבטל היתה באמת תשובה אבל כיון דהחומר ג"כ יתבטל, ויכולים לבטלו, וא"כ גדול העוון למה לא ביטל החומר שלו וחטא. ומבואר במדרש שוחר טוב מזה שהגבעות יש בהם יסוד עפר הרבה. ולכן אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, ר"ל שהמה יבקשו עלי מחמת שאני קרוץ מכם, ולכן חטאתי. והשיבו לו עד שנבקש עליך רחמים נבקש עלינו, כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה, וכיון שאנו עתידים להתבטל וא"כ היית יכול לבטל ג"כ החומר שלך, ולכן גדול עונך מה שחטאת.

חזר ואמר שמים וארץ בקשו עלי רחמים זה ידוע כשיש כח המתנגד אזי יתגבר האחר על חבירו ובעת שיתגבר הכח הזה הוא יותר חזק מהדבר שלא היה בו כח המתנגד ומבואר בספרי: כל בריות שנבראו מן הארץ גופן ונשמתן מן הארץ וכל בריות שנבראו מן השמים גופן ונשמתן מן השמים חוץ מן האדם שגופו מן הארץ ונשמתו מן השמים. ולכן אמר שמים וארץ בקשו עלי רחמים, שלכן חטאתי יען שיש בי כח המתנגד שמים נגד הארץ. וא"כ כיון שיש כח המתנגד ולכן התגבר בי כח הארצי וחטאתי. השיבו לו כי הם ג"כ יתבטלו דכתיב (ישעיהו נ"א, ז'): כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה וכיון דהם יתבטלו וא"כ יכול היה לבטל הרע שלו ולכן גדול עונו מנשוא. או כמו שמבואר ומזלות בקשו עלי רחמים, ר"ל מחמת המזל שלכם חטאתי. והשיבו שגם הם יתבטלו, דכתיב (ישעיהו ל"ד, ד') ונמקו כל צבא השמים, ויכול היה לבטלם, ולכן גדול עונו למה חטא. חזר ואמר: אין הדבר תלוי אלא בי ולכן עשה תשובה.

SPONSORED LZ"N
AHARON BEN YAAKOV SHALOM • LEAH BAS YITZHAK